

Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi
ISSN: 2147-7523, E-ISSN: 2630-5631
Cilt: 5, Sayı: 1, ss. 139-161
Geliş Tarihi: 30.04.2018
Kabul Tarihi: 24.05.2018
DOI: 10.26513/toecd.419671

Dış Aktörlerin Rekabetinin Gölgesinde Lübnan: Saad Hariri'nin İstifa Süreci

Talha İsmail Duman*

Öz

Bu makale, Lübnanlı aktörlerin siyaset yapımında bölgesel ve küresel aktörlerin etkisini incelemektedir. Bu bağlamda, İran ve Suudi Arabistan'ın bölgesel rekabetinin yansımaları olarak Cumhurbaşkanlığı krizi ve Saad Hariri'nin başbakanlıktan istifası süreci mercek altına alınmaktadır. Makalede, Lübnanlı aktörlerin bölgesel ve küresel güçlerle ilişkilerini belirleyen temel dinamiklerin ne tür kırılmalara arz ettiği de detaylandırılarak, yakın dönemden örnekler eşliğinde taraflar arasındaki çıkar farklılıkları ve çatışmaların nasıl bir yapıya bürüneceğine dair öngörülerde bulunmaktadır. Sonuç olarak, Hariri'nin ülkesine geri dönmesinin ardından şekillenen iç siyasete dair gündem maddelerinin, yakın zamanda Lübnan'da tekrar önemli gelişmelere tanıklık edeceğimizin habercisi olduğu savunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Cumhurbaşkanlığı Krizi, Bölgesel Aktörler, Saad Hariri, 8 Mart, 14 Mart, Hizbullah, Mustakbel Partisi

* Arş. Gör., Sakarya Üniversitesi, Ortadoğu Enstitüsü, ismailduman@sakarya.edu.tr

Turkish Journal of Middle Eastern Studies
ISSN: 2147-7523, E-ISSN: 2630-5631
Vol: 5, No: 1, pp. 139-161
Received: 30.04.2018
Accepted: 24.05.2018
DOI: 10.26513/toed.419671

Lebanon in the Shade of External Actors: Saad Hariri's Resignation Process

Talha İsmail Duman*

Abstract

This article examines the impact of regional and global actors in the policy-making of Lebanese actors. In this context, the presidency crisis and the Saad Hariri's resignation from the office of Prime Minister are to be dealt as a reflection of the regional rivalry between Islamic Republic of Iran and Saudi Arabia. The article proposes some predictions regarding the probable short-term transformations of differences and conflicts of interests of the two parties by elaborating on the basic dynamics and fragilities that determine the relations of the Lebanese actors to the regional and global powers. Finally, it is defended in the article that the agenda of internal affairs as it is reshaped following Hariri's return to Lebanon gives us the signals of once again important political developments.

Keywords: Presidency Crisis, Regional Actors, Saad Hariri, 8th March, 14th March, Hezbollah, Mustakbel Party

* Res. Asst., Sakarya University, Middle East Institute, ismailduman@sakarya.edu.tr

1. Giriş

Siyasi açıdan Ortadoğu'nun en karışık ülkelerinden biri olan Lübnan'da, son Cumhurbaşkanlığı krizi ile yaşanan sosyal ve siyasal istikrarsızlık, ülkedeki etkili aktörlerin 30 ay sonra mutabakata varabilmeleri ile çözüme kavuşmuş¹ ve böylece görece 'istikrar' ve 'barış' ortamına kapı aralanmıştı. Hizbullah yanlısı 8 Mart bloğunun adayı Mişel Avn'ın cumhurbaşkanı seçilmesinin hemen ardından Batı ve Suudi Arabistan yanlısı 14 Mart bloğunun önde gelen figürlerinden Saad Hariri'ye hükümet kurma görevi verilerek, bu süreç bir adım daha ileri götürülmüştü. Ancak bu 'istikrar' süreci, Saad Hariri'nin Suudi Arabistan'dan yaptığı istifa açıklaması² ile yeni bir kaos ortamına evrilmiştir. Her ne kadar Saad Hariri istifasını geri alsada, taraflar arasında uzlaşya dair umudun azaldığı gözlemlenmektedir. Böylece ülkedeki aktörler arasında varılan mutabakatın üzerinden bir yıl geçmeden, siyasi arenadaki kırılğan yapı tekrar gün yüzüne çıkmıştır.

Lübnan Meclisi'nde resmi olarak temsil edilen 18 dini grubun var olduğunu ve bu grupların büyük bir çoğunluğunun bölgesel ya da küresel aktörlerle ilişki içerisinde olduğunu hesaba kattığımızda, Lübnan siyasetinde yaşanan gerilimlerde ülke dışı aktörlerin payının önemli bir yere tekabül ettiğini söylemek yerinde olacaktır. Bu çalışmamızda, son gelişmeler ışığında Lübnan siyasetinde dış aktörlerin etkisini ele alacak ve Lübnan'ın siyasi geleceği hakkında bir öngöründe bulunmaya çalışacağız.

2. Lübnan Siyasetinde Etkili Dış Aktörler

Lübnan siyasetinde etkin olan en önemli bölgesel aktörler, Hizbullah liderliğindeki 8 Mart bloğuna verdiği destekle İran ve Saad Hariri'nin başında olduğu Mustakbel Partisi liderliğindeki 14 Mart bloğuna verdiği destekle Suudi Arabistan'dır.

Fransa'nın manda yönetimi altında uzun yıllar geçiren Lübnan siyasetinde, Paris'in etkisi de hala devam etmektedir. Nitekim Hariri'nin istifası son-

1 "30 aylık kriz çözüldü: Lübnan'da Cumhurbaşkanı seçildi," Yeni Şafak, 30 Ekim 2016, <https://www.yenisafak.com/dunya/30-aylik-kriz-cozuldu-lubnanda-cumhurbaskani-secildi-2556406>.

2 "Lebanese PM Hariri resigns, stresses 'Iran's hands will be cut off,'" Al Arabiya, 4 Kasım 2017, <http://english.alarabiya.net/en/News/middle-east/2017/11/04/Lebanese-PM-Hariri-resigns-stresses-Iran-s-hands-will-be-cut-off-.html>.

rasında yaşanan diplomasi trafiğinde Fransa'nın oynadığı rol, bu gerçekliği gözler önüne sermiştir. Öte yandan, Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) İkinci Dünya Savaşı sonrasında Ortadoğu'da üstlenmeye çalıştığı rol ile bağlantılı olarak Lübnan siyasetinde doğrudan ve dolaylı bir etki alanı yarattığını görmek mümkündür. Lübnan siyasetine etki eden küresel güçler denklemine, ABD ve Fransa'dan sonra son dönemde Rusya da dâhil olmuştur. Bu ülkeler haricinde de Lübnan siyasi aktörleri ile ilişkileri olan farklı bölgesel/küresel güçler olsa da, etki bakımından daha güçlü olan bu beş ülkeyi zikretmek yeterli olacaktır.

Lübnan sahasında etkin olan dış aktörler arasında İran ve Suudi Arabistan'ın rekabeti daha görünür bir yapı arz ederken, küresel aktörlerin ise bu iki devletin konumlanışı üzerinden dolaylı bir etki süreci işlettikleri görülmektedir. İç savaşı sona erdiren Taif Anlaşması sonrası Lübnan siyasal hayatında Suudi Arabistan, Sünnilerin hamisi, İran ise Şiiilerin hamisi olarak algılanmaktadır. 2005'teki 'Sedir Devrimi' sonrası daha popülerlik kazanan bu algılamaya, Suudi Arabistan ve İran'ın Lübnan siyaset sahnesindeki görünürlüğünün artmasına zemin hazırlamıştır.

Öte yandan, Refik Hariri suikastı sonrası Suriye'nin Lübnan'daki varlığının sorgulamaya açılmasıyla ortaya çıkan 8 Mart ve 14 Mart blokları, Müslümanlar arasındaki "Şii-Sünni" ekseninde bir ayrışma olarak algılanırken, bu algılamayı geçersiz kılan bazı ittifaklar da gündeme gelmiştir. Hizbullah'ın öncülüğündeki 8 Mart bloğuna bazı Sünni parti ve gruplar (Tevhid Hareketi, İslamî Amel Cephesi gibi) destek verirken, Mustakbel Partisi öncülüğündeki 14 Mart bloğuna da bazı Şii hareketler (Özgür Şii Hareketi gibi) destek vermiştir. Bu bloklarda Hristiyan partilerin de temsil edilmeleri de hesaba katılarak, "Şii-Sünni" eksenli ayrışma kimi gruplar tarafından reddedilerek, "Anti-empyralist" şemsiye çerçevesinde yeni bir kategorileştirme süreci işletilmiştir. Son tahlilde, 8 Mart ve 14 Mart blokları -hangi kategorik okumaya tabi tutulursa tutulsun- sırasıyla İran ve Suudi Arabistan'ın somut desteğini almıştır. Bu süreç, İran ve Suudi Arabistan'ın Lübnan sahasında 'rakip' ve 'denge unsuru' olarak farklı vesilelerle karşı karşıya gelmesine zemin hazırlamıştır. Cumhurbaşkanlığı ve Hariri'nin istifası krizleri bunun en somut göstergelerinden olmuştur.

3. Dış Aktörlerin Etki Savaşı: Cumhurbaşkanlığı Krizi

Lübnan'ın on ikinci cumhurbaşkanı Mişel Süleyman'ın görev süresinin 25 Mayıs 2014'te sona ermesinin ardından başlayan cumhurbaşkanlığı kri-

zi, 31 Ocak 2016'da gerçekleştirilen Lübnan Meclisi'nin 46. oturumunda ancak aşılabılmıştır. 2,5 yıl süren bu kriz, Lübnan'da siyasi aktörlerin dış bağlantıları sebebiyle bir açmazı beraberinde getirmiştir. Neticede, Hizbullah'ın desteklediği Mişel Avn'ın seçilmesi ile Lübnan siyasetinde ibrenin İran lehine döndüğü yorumları yapılmıştır. Cumhurbaşkanlığı krizi esnasında yaşanan bazı bölgesel olayların Lübnan siyasetine yansımaları, dış aktörlerin Lübnan siyasetindeki etkisini bir kez daha gözler önüne sermiştir.

3.1. Suudi Arabistan'ın Lübnan'a Ekonomik Yardımı Askıya Alma Süreci

Suudi Arabistan'da yaşayan Şii âlim Nimr Bakır en-Nimr'in 'terörizm' suçlamasıyla idam edilmesi³ sonrasında İran'da protestocuların Suudi Arabistan büyükelçiliğine saldırması⁴ Ortadoğu'da yeni bir krizin habercisi olmuştur. Bu krizin Lübnan'a yansımaları ise, Suudi Arabistan büyükelçiliğine yapılan saldırıyı kınamak için Dışişleri Bakanları düzeyinde toplanan Arap Birliği'nden çıkarılan karara⁵ Lübnan'ın destek vermemesi ile olmuştur.

Hizbullah'a yakınlığıyla bilinen ve Lübnan Cumhurbaşkanı Mişel Avn'ın da damadı olan Dışişleri Bakanı Cibran Basil'in Arap Birliği'nin 'İran'ı kınama' kararına katılmadıklarını beyan etmesinden yaklaşık bir ay sonra Suudi Arabistan, Lübnan ordusu ve emniyet teşkilatına yapacağı 4 milyar dolarlık yardımı askıya aldığını duyurmuş;⁶ Riyad'ın bu hamlesini, Hizbullah'ın önce Körfez İşbirliği Teşkilatı,⁷ ardından da Arap Birliği⁸

3 "Sheikh Nimr al-Nimr: Saudi Arabia executes top Shia cleric," BBC, 2 Ocak 2016, <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-35213244>.

4 "Iranian Protesters Attack Saudi Embassy After Prominent Shiite Cleric Executed," Huffington Post, 2 Ocak 2016, https://www.huffingtonpost.com/entry/iranian-protesters-attack-saudi-embassy-after-prominent-shiite-cleric-executed_us_568848d2e4b014efe0daace7.

5 "Arap Birliği'nden İran'a kınama," Al Jazeera Türk, 10 Ocak 2016, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/arap-birliginden-irana-kinama>.

6 "Saudi Arabia cancels \$4bn in aid for Lebanon army over Hezbollah," Middle East Eye, 19 Şubat 2016, <http://www.middleeasteye.net/news/saudi-arabia-cancels-4bn-aid-lebanon-army-over-hezbollah-1444189350>.

7 "Körfez İşbirliği Konseyi Hizbullah'ı terör örgütü ilan etti," NTV, 2 Mart 2016, https://www.ntv.com.tr/dunya/korfez-isbirligi-konseyi-hizbullahi-teror-orgutu-ilan-etti,krA03jcP0kKKDavP4caK_g.

8 "Arab League declares Hezbollah a 'terrorist' organisation," Middle East Eye, 11 Mart 2016, <http://www.middleeasteye.net/news/arab-league-declares-hezbollah-terrorist-group-2032434298>.

(Lübnan ve Irak'ın aleyhte oylarına rağmen) tarafından 'terörist' ilan edilmesi süreci izlemiştir.

Aynı süreçte, Körfez ülkelerinin birçoğu vatandaşlarına Lübnan'ı terk etme çağrısında bulunarak⁹ Suudi Arabistan öncülüğünde Lübnan'ı 'cezalandırma' yoluna gitmişlerdir. Daha önce pek çok kriz sürecinde Lübnan'ı terk etme refleksi göstermeyen Suudi Arabistan'ın bu hamlesi, uluslararası arenada da şaşkınlık yaratmıştır. Suud'un bu girişimini 'ekonomik cezalandırma' olarak gören ABD, bunun Hizbullah'tan ziyade Lübnan halkını cezalandırmak olduğunu söyleyerek karara itiraz etmiştir.¹⁰

Suudi Arabistan'ın böyle bir 'cezalandırma' yolunu seçmesinin en önemli sebebi, Lübnan siyaset sahnesinde hâkimiyetini tekrar kazanabilmek için Lübnan ekonomisinin Suudi Arabistan'a olan bağımlılığını bir koz olarak kullanmak istemiş olmasıdır. Lübnan ekonomisinin Suud'a bağımlılığını kısaca şöyle özetleyebiliriz: "Suudi Arabistan'da çalışan 350 bin Lübnan vatandaşının yıllık olarak Lübnan (gayri safi yurtiçi hasılası 50 milyar dolar) ekonomisine aktardığı para 4,5 milyar dolardır. Lübnan endüstriyel üretiminin yarısı Körfez ülkelerine (dörtte biri sadece Suudi Arabistan'a) giderken, tarım ürünlerinin de yüzde yetmiş Körfez ülkelerine ihraç edilmektedir. Öte yandan, Lübnan'daki yabancı yatırımın yüzde seksen beşi Körfez ülkelerinden (yüzde ellisi Suud sermayesi) iken, Lübnan'daki on büyük bankadan yedisi Suudi Arabistan yatırımdır. Yine, Lübnan'ın en önemli gelir kaynaklarından olan turizm sektöründe Suudi Arabistan vatandaşlarının payı oldukça önemli bir yere tekabül etmektedir."¹¹

3.2. Yaptırımların Ters Etkisi ve Dengenin İran Lehine Bozulması

Suudi Arabistan'ın Lübnan siyasetinde tekrar belirleyici bir aktör olmak amacıyla 'ekonomi' kozunu kullanması, beklentisinin aksine bir sürecin gelişmesine sebebiyet vermiştir. Ekonomik yardım paketini askıya alma

9 "Kuwait, Qatar join GCC allies in Lebanon travel warning," Al Jazeera International, 24 Şubat 2016, <https://www.aljazeera.com/news/2016/02/kuwait-joins-gulf-allies-banning-travel-lebanon-160224161730185.html>.

10 "U.S. Presses Saudi Arabia Not to Further Punish Lebanon Economically," The Wall Street Journal, 8 Mart 2016, <https://www.wsj.com/articles/u-s-presses-saudi-arabia-not-to-further-punish-lebanon-economically-1457434983>.

11 Joe Macaron, "Aoun in Riyadh: A Test for Lebanon's Foreign Policy," Arab Center Washington DC, 25 Ocak 2017, http://arabcenterdc.org/policy_analyses/aoun-in-riyadh-a-test-for-lebanons-foreign-policy/.

ve Hizbullah'ı terörist ilan etme sürecinden on üçüncü cumhurbaşkanının seçilmesi sürecine kadar geçen sekiz aylık zaman diliminde, İran var olan boşluğu iyi değerlendirerek Lübnan siyasetindeki dengeyi kendi lehine çevirmiştir. Böylece, Hizbullah'ın desteklediği aday (Mişel Avn) cumhurbaşkanı seçilmekle kalmamış, Saad Hariri'nin kurduğu hükümette de bakanlar kurulunun çoğunluğunu¹² Hizbullah önderliğindeki 8 Mart bloğu bileşenleri oluşturmuştur.

Bu sürecin İran'ın faydasına geliştiğini gören Suudi Arabistan, cumhurbaşkanlığı seçimleri ve Saad Hariri başbakanlığında hükümetin kurulmasının ardından Lübnan sahnesine tekrar dönme kararı almıştır. Suudi Arabistan'ın bu kararı almasındaki en önemli nedenlerden biri de, Hizbullah'a yakın duruşuyla bilinen Cumhurbaşkanı Mişel Avn'ın ilk yurtdışı ziyaretini Suudi Arabistan'a¹³ yapmış olmasıdır.

Öte yandan, Avn'ın yurtdışından ilk ziyaretçi olarak İran Dışişleri Bakanı Cevad Zarif'i kabul etmesi¹⁴ ve İran'dan üst düzey bir heyetin, Suudi Arabistan'a gitmeden önce Avn'ı ziyaret ederek "İran'ın Lübnan ordusunu silahlandırmaya hazır olduğunu"¹⁵ ifade etmesi, Lübnan siyasetinde İran ve Suudi Arabistan rekabetini ortaya koyan sembolik bir göstergedir.

3.3. Suudi Arabistan'ın Lübnan Sahnesine Dönüşü

Cumhurbaşkanlığı krizinin aşılmasının ardından, Halid el-Faysal liderliğindeki Suud heyetinin Lübnan'a yaptığı ziyaret, Suudi Arabistan'ın Lübnan sahnesinde tekrar boy göstermeye niyetli olduğunu ortaya koymuştur. Heyetin Mişel Avn'a tebrik ziyaretinde bulunması ve Avn'ı Suudi

12 Saad Hariri'nin kabinesinde, 17 bakan Hizbullah önderliğindeki 8 Mart bloğuna mensupken; 13 bakan da Mustakbel Partisi önderliğindeki 14 Mart bloğundan olmuştur. Hariri'nin istifasını getiren süreçte, kabinedeki güç dengesinin de önemli bir yeri olmuştur. Kabinedeki bakanlık dağılımları konusunda bkz: "Finally Lebanon PM announces the formation of his new 30 member cabinet," *Ya Libnan*, 19 Aralık 2016. <http://yalibnan.com/2016/12/19/finally-lebanon-pm-announces-the-formation-of-his-new-cabinet/>

13 "Lebanon's Aoun visits Riyadh to mend Saudi fences," *Middle East Eye*, 9 Ocak 2017, <http://www.middleeasteye.net/news/lebanons-aoun-visits-riyadh-mend-fences-saudi-arabia-1720291106>.

14 "Iran FM, new Lebanon president meet in Beirut," *Press TV*, 7 Kasım 2016.

15 Ahmad Majidyar, "Iran Steps up Efforts to Expand Its Influence in Lebanon," *Middle East Institute*, 9 Ocak 2017, <http://www.mei.edu/content/article/io/iran-steps-efforts-expand-its-influence-lebanon>.

Arabistan'a davet etmesi, Suud'un değişen politikasının ilk sinyalleri olmuştur. Suudi Arabistan'ın bu girişimini Lübnan'ın eski ABD büyükelçisi Riad Tabbarah şöyle yorumlamıştır: "Suudiler, eğer Lübnan sahnesine geri dönmezlerse, ülkenin tamamen İran'ın kontrolüne gireceğini ve son söz hakkının İran'a ait olacağını fark ettiler."¹⁶

Mişel Avn'ın Suudi Arabistan ziyaretinin ardından, bu ülkenin Lübnan'a yardım paketinin -yaklaşık bir yıl sonra- tekrar yürürlüğe girdiği ve Lübnan'la 'yeni bir sayfa' açıldığı açıklanmıştır.¹⁷ Öte yandan, Suudi Arabistan'ın vatandaşlarına ilişkin Lübnan'a seyahat uyarısını kaldırması ve Körfez ülkelerinin Lübnan'da tekrar yatırım kararı almaları, 2017 yılı itibarıyla Suudi Arabistan'ın Lübnan sahnesine tüm araçlarıyla geri döndüğü şeklinde yorumlanmıştır. Ancak Kasım 2017'de yaşanan Hariri'nin istifası süreci, Suudi Arabistan'ın Lübnan'daki gidişattan pek de memnun olmadığını göstermiştir.

4. ABD'deki Başkan Değişiminin Lübnan'a Etkisi

ABD'de başkanlık koltuğuna Donald Trump'ın oturmasıyla, Washington'ın Ortadoğu politikasının daha agresif bir şekilde gelişeceği konuşulurken, bunun ilk sinyalleri Trump'ın Suudi Arabistan'a yaptığı ziyaret ile ortaya çıkmaya başlamıştır.¹⁸ İran merkezli 'düşman' bloğuna sıklıkla atıf yapılan açıklamalarda, Suudi Arabistan'ın da ABD politikalarına paralel olarak bölgede İran karşıtı söylemin sözcülüğünü yaptığı görülecektir. Bunun en önemli yansımalarından biri de kuşkusuz Lübnan'da olmuştur. Suudi Arabistan, Trump'ın ziyaretinden bir gün önce Hizbullah Yürütme Kurulu Başkanı Haşim Safiyyuddin'i 'kara liste'ye aldığını duyurmuştur.¹⁹

Katar krizinin araya girmesiyle Körfez ülkelerinin odak noktası Lübnan'dan Katar'a kayarken, Donald Trump'ın Beyaz Saray'da Lübnan Başbakanı

16 Dalal Saoud, "A Saudi-Iranian tug of war over Lebanon," The Arab Weekly, 11 Aralık 2016, <https://thearabweekly.com/saudi-iranian-tug-war-over-lebanon>.

17 "Saudi unblocks military aid to Lebanon: Lebanese sources," Middle East Eye, 10 Ocak 2017, <http://www.middleeasteye.net/news/saudi-unblocks-military-aid-lebanon-lebanese-sources-2130920589>.

18 "Donald Trump's Saudi Arabia speech: eight key points," The Telegraph, 21 Mayıs 2017, <https://www.telegraph.co.uk/news/2017/05/21/donald-trumps-saudi-arabia-speech-eight-key-points/>

19 "Suudi Arabistan, 'Hizbullah lideri Haşim Safiyyuddin'i' kara listeye aldı," Hürriyet, 20 Mayıs 2017, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/suudi-arabistan-hizbullah-lideri-hasim-safiyyuddini-kara-listeye-aldi-40463785>.

Saad Hariri'yi ağırlaması dikkatlerin tekrar İran ve Hizbullah'a yönelmesine sebep olmuştur. Hizbullah'ın Lübnan ordusuyla birlikte Arsel bölgesinde DEAŞ ve el-Kaide'ye yönelik başlattığı operasyon²⁰ devam ederken gerçekleşen bu ziyarette Trump, Hizbullah aleyhinde sert açıklamalarda bulunmuş ve Beyrut yönetiminin “terörle mücadelesine” destek sözü vermiştir.²¹

Arsel operasyonu, Hizbullah'ın Lübnan'daki gücünü tahkim etmesine imkân tanırken, Lübnan ordusunun işlevine dair tartışmalara kapı aralamıştır. ABD Birleşmiş Milletler Temsilcisi Nikki Haley, Arsel operasyonundan sonra gazetecilere verdiği demeçte, Birleşmiş Milletler Lübnan komutanını Hizbullah'a göz yummakla suçlamıştır.²²

Öte yandan, ABD'nin İran ve Hizbullah karşıtı açıklamaları yoğunlaşırken, daha sonra Hariri'nin istifasına ilişkin gündeme gelecek olan Suudi Arabistan Körfez İşleri Bakanı Samir el-Sebhan da Hizbullah karşıtı tweetleriyle ABD'nin açıklamalarına paralel ifadeler kullanmıştır.²³ Aynı süreçte, Suudi Arabistan veliaht prensi Muhammed bin Selman, 14 Mart bloğunun önemli isimlerinden Lübnan Güçleri Partisi lideri Semir Caca ve Ketaib Partisi lideri Sami Cemayel ile bir araya gelerek, Lübnan siyaset sahnesinde Hizbullah karşıtı süreçte daha etkin rol oynayacağını sinyali vermiştir.²⁴

ABD'nin Hizbullah'ın üst düzey iki komutanının başına ödül koyması²⁵ ve Hizbullah'a finansal ve askeri anlamda destek olan kişi ve hükümetlerin

20 “Hezbollah, Syria army launch attack on Lebanon border,” Al Jazeera International, 22 Temmuz 2017, <https://www.aljazeera.com/news/2017/07/hezbollah-syrian-army-launch-attack-border-area-170721035924650.html>.

21 “Trump: Obama gerekeni yapsaydı, Suriye’de ne İran ne Rusya olurdu,” Sputnik Türkiye, 26 Temmuz 2017, <https://tr.sputniknews.com/abd/201707261029428432-trump-obama-gerekeni-yapsaydi-suriyede-rusya-iran-olmazdi/>.

22 “ABD'nin BM temsilcisi Nikki Haley: BM barış gücünün Lübnan komutanı Hizbullah'ın silah kaçakçılığına göz yumuyor,” Star, 26 Ağustos 2017, <http://www.star.com.tr/dunya/abdnin-bm-temsilcisi-nikki-haley-bm-baris-gucunun-lubnan-komutani-hizbullahin-silah-kacakciligina-goz-yumuyor-haber-1249545/>.

23 “Saudi minister slams Hezbollah as ‘party of Satan,’” Arab news, 6 Eylül 2017, <http://www.arabnews.com/node/1156366/middle-east>.

24 “Geagea, Gemayel meet with Saudi Arabian crown prince,” The Daily Star, 28 Eylül 2017, <http://www.dailystar.com.lb/News/Lebanon-News/2017/Sep-28/420848-geagea-gemayel-meet-with-saudi-arabian-crown-prince.ashx>.

25 “U.S. steps up pressure on Hezbollah, offers reward for two operatives,” Reuters, 10 Ekim 2016, <https://www.reuters.com/article/us-usa-lebanon-hezbollah/u-s-steps-up-pressure-on-hezbollah-offers-reward-for-two-operatives-idUSKBN1CF2TA>.

yaptırım listesine girmesinin önu açan yasa tasarısının ABD Temsilciler Meclisi tarafından kabul edilmesi,²⁶ İran ve Hizbullah karşıtı politikanın ABD'nin en öncelikli gündem maddesi haline geldiğinin önemli işaretlerinden sayılmıştır.

4.1. ABD'nin Lübnan Ordusunu Silahlandırması Tartışması

10 Ekim 2017'de Washington'da düzenlenen "Hizbullah'la mücadele" konulu Dışişleri Bakanlığı Brifinginde konuşan ABD'nin Ulusal Terörle Mücadele Merkezi Direktörü Nicholas Rasmussen, ABD'nin 11 Eylül sonrası tüm dikkatini el-Kaide ve son dönemde DEAŞ'a odakladığını, 20 yıldır 'terör listesi'nde yer alan Hizbullah'a karşı ise etkin bir mücadele yürütemediğini belirtmiş; ABD'nin yeni güvenlik stratejisinde İran ve Hizbullah'la mücadelenin birincil gündem maddesi olacağını ima etmiştir.²⁷ Lübnan ordusunu güçlendirmenin, ülkedeki en büyük silahlı güç olan Hizbullah'ın etkisini kıracağına inanan ABD, 2005'ten bu yana yaptığı 1,4 milyar dolar tutarındaki askeri yardımla Lübnan ordusunu silah, teçhizat ve eğitim bakımından desteklemiştir.²⁸

Arsel operasyonunda Hizbullah ile Lübnan ordusunun ortak hareket etmesi sonrası, ABD'nin askeri yardımları bir kez daha tartışma konusu yaratmıştır.²⁹ İsrail Savunma Bakanı Avigdor Liberman'ın Lübnan ordusunun Hizbullah'ın ayrılmaz bir parçası olduğu yönündeki açıklamalarıyla³⁰ alevlenen tartışmalar, ABD Temsilciler Meclisi Ortadoğu ve Kuzey Afrika Alt Komitesi Başkanı Ileana Ros-Lehtinen'in "ABD'nin Lübnan politikası" başlıklı oturumda yaptığı konuşmayla³¹ daha görünür bir hal almıştır.

26 "ABD'den Hizbullah'a yönelik yeni yaptırımlar geldi," CNN Türk, 26 Ekim 2017, <https://www.cnnturk.com/dunya/abdden-hizbullaha-yonelik-yeni-yaptirimlar-geldi>.

27 "Briefing On U.S. Efforts to Counter Hizballah," U.S. Department of State, 10 Ekim 2017, <https://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2017/10/274726.htm>.

28 Nicholas Blanford, "Cuts to US aid will affect support to Lebanese army," The Arab Weekly, 25 Haziran 2017, <https://the arabweekly.com/cuts-us-aid-will-affect-support-lebanese-army>.

29 Lübnan ordusuna ABD haricinde Fransa, İngiltere gibi Batılı ülkeler de askeri yardım yapmaktadır. Ancak en büyük yardım kaynağı olarak ABD görülmektedir.

30 Anna Ahronheim, "Israel's Defense Minister: Lebanon's army 'an integral part' of Hezbollah," The Jerusalem Post, 10 Ekim 2017, <https://www.jpost.com/Arab-Israeli-Conflict/Israels-Defense-Minister-Lebanons-army-an-integral-part-of-Hezbollah-507127>.

31 Ileana Ros-Lehtinen, "U.S. Policy in Lebanon Must Scale Back Hezbollah, Iranian Influence and Promote Security, Stability and Prosperity," Ros-Lehtinen's Media

ABD'nin Lübnan politikasının, Hizbullah'ın ve İran'ın etkisini azaltmak ve ülkede güven, istikrar ve refahı desteklemek şeklinde olması gerektiğini vurgulayan Lehtinen, Hizbullah'ı dengelemek için Lübnan ordusunun desteklenmesi gerektiğini savunanları anladığını; ancak bu konuda ciddi endişeleri olduğunu belirterek, "Lübnan ordusu askeri yardım istiyorsa, Hizbullah'la ilişkisini tamamen kesmelidir" ifadelerini kullanmıştır.

ABD Dışişleri Bakanı Rex Tillerson'ın Saad Hariri'nin başbakanlıktan istifasına ilişkin yaptığı açıklamada da, Lübnan güvenlik güçleri haricindeki tüm yabancı güçler ve silahlı grupların 'gayri meşru' olduğu vurgusu öne çıkmıştır. Tüm bu tartışma ve çekincelere rağmen ABD'nin Lübnan ordusuna askeri yardımını sürdürmesi,³² Hizbullah'ı etkisiz kılma yönünde Lübnan ordusunun fonksiyonunun önemsendiğini göstermektedir.

5. İran'ın Hizbullah ve Lübnan Üzerindeki Etkisi

Son dönemde yapılan açıklamalar ve atılan adımlar, ABD-Suudi Arabistan planı çerçevesinde Hizbullah'ın Lübnan sahnesindeki etkisinin kırılması için özel bir gündemin olduğunu göstermiştir. Ancak, İran'ın bölgedeki ağırlığı ve Şii dünyası üzerindeki etkinliği bu sürecin çok da kolay işleme-yeceğini göstermektedir.

Hizbullah'a askeri ve maddi yardımı aşikâr olan İran'ın, Lübnan sahnesindeki konumu bununla sınırlı değildir. İran'ın eğitim, kültür, medya, enformasyon, insani yardım ve kalkınma sahalarındaki yatırımları, özellikle Lübnanlı Şiiler arasında Hizbullah'ın popülaritesini arttırmıştır. Bunun yanı sıra, Lübnan ordusunu silahlandırma isteğini her defasında gündeme getiren İran, Lübnan'a dair programının Şiilerle sınırlı olmadığı mesajını da vermektedir. Cumhurbaşkanlığı krizinin çözümünde dengenin kendi lehine bozulmasıyla Lübnan'daki konumunu daha da güçlendiren İran'ın, ABD-Suudi Arabistan'ın Hizbullah'ı güçsüz kılma planını geçersiz kılacak hamlelerde bulunma ihtimali yüksektir.

Joe Macaron, Saad Hariri'nin istifasından kısa bir süre önce Arab Center Washington DC'de yayımlanan makalesinde şu beş sebepten ötürü ABD-

Center, 11 Ekim 2017, <https://ros-lehtinen.house.gov/press-release/us-policy-lebanon-must-scale-back-hezbollah-iranian-influence-and-promote-security>.

32 "Lebanese army gets two A-29 light-attack aircraft from U.S.," Reuters, 31 Ekim 2017, <https://www.reuters.com/article/us-lebanon-usa-army/lebanese-army-gets-two-a-29-light-attack-aircraft-from-u-s-idUSKBN1D02BV>.

Suudi Arabistan'ın Hizbullah'ı etkisiz kılma/engelleme planının başarısız olacağını savunmaktadır:

1) 14 Mart bloğunun politik bir güç olarak yeniden canlanması oldukça zor olabilir, 2) ABD ve Suudi Arabistan bölgesel meselelerin hepsinde (Yemen, Suriye, Körfez krizi) aynı fikirde değiller, 3) Para sıkıntısı çeken Suudi Arabistan, Hizbullah'a karşı Lübnanlı politikacıları fonlama kabiliyetini yitirebilir, 4) Lübnanlı aktörler, Mayıs 2018'deki seçime ve ülkenin iç siyasetine kilitlenmiş durumdalar, 5) Suriye sahasındaki belirsizlik Lübnan'ı da belirsizlik içerisinde bırakmaktadır ki, böyle durumlarda taraflar ileride olumsuz sonuçlanabilecek cesur adımlar atmaktan kaçınırlar.³³

Lübnanlı gazeteci Hanin Ghaddar ise, Washington Institute için kaleme aldığı yazısında, İran ve Hizbullah'ı Lübnan'da etkisizleştirmek için Şii toplum içerisinde farklı dinamikleri harekete geçirmek gerektiğini savunmaktadır.³⁴ Şiiileri kendi içerisinde bölmeden Hizbullah'ı dışarıdan müdahalelerle etkisizleştirmenin mümkün olmadığını ima eden Ghaddar, bu noktada Necef Havzası'nın siyasi rolünün öne çıkarılması gerektiğini bir çözüm yolu olarak sunmaktadır. Iraklı Şiiileri İran'dan siyasi olarak 'bağımsızlaştırmak' amacıyla yapılan benzer planların henüz Irak'ta dahi bir karşılık bulmadığını göz önüne aldığımızda, Lübnan'daki Şiiileri içeriden bölmenin çok kolay olmayacağı aşikârdır.

6. Lübnan Sahnesinde Yeni Aktör: Rusya

Son zamanlarda Lübnan'la ilişkilerini geliştiren Rusya'nın, Suriye sahasında aynı safta yer aldığı Hizbullah'ın zayıflatılması konusunda nasıl bir tavır takınacağı merak konusudur. Bu sorunun cevabını Rusya'nın Lübnan'da nasıl bir rol oynamak istediği ve İsrail'le ilişkileri bağlamında vermek daha doğru olacaktır.

Rusya, 2013 yılında enerji alanında imzaladığı mutabakat anlaşmasıyla³⁵ daha fazla görünür hale geldiği Lübnan sahasında, tüm taraflarla görüşme

33 Joe Macaron, "Will US, Saudi Pressure Deter Hezbollah in Lebanon?," Arab Center Washington DC, 12 Ekim 2017, http://arabcenterdc.org/policy_analyses/will-us-saudi-pressure-deter-hezbollah-in-lebanon/.

34 Hanin Ghaddar, "Are Shia Dynamics in Iraq and Lebanon Turning Against Iran?," The Washington Institute, 5 Ekim 2017, <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/are-shia-dynamics-in-iraq-and-lebanon-turning-against-iran>.

35 "Russia, Lebanon ink energy cooperation deal," The BRICS Post, 11 Ekim 2013, <http://thebricspost.com/russia-lebanon-ink-energy-cooperation-deal/>.

kabiliyeti sergileyerek, ABD'nin ülkedeki tek bloğa dayalı siyasetine alternatif üretme imkânı yakalamıştır. Öte yandan, Rusya'yla 2015 yılında yapılan 500 milyon dolar tutarındaki askeri anlaşma, para sorunu ve Lübnanlı aktörler arasındaki çekişmeler sebebiyle henüz yürürlüğe girememişse de, Rusya'nın alternatif bir kapı olarak algılandığını ortaya koymuştur.

Cumhurbaşkanlığı krizi sırasında Mustakbel Partisi lideri Saad Hariri'nin Rusya ziyareti,³⁶ siyasi uzlaşının sağlanmasında Rusya'ya yeni bir rol biçilmesine imkân tanımıştır. Bu fırsatı iyi değerlendiren Rusya, 8 Mart ve 14 Mart bloklarıyla ilişkisini geliştirerek, ABD'nin Lübnan siyasetinde üstlendiği rolün ötesine geçmiş; ancak etki bakımından henüz bu rolün gereklerini yerine getirememiştir.

Suudi Arabistan kralının Ekim 2017'de gerçekleştirdiği Moskova ziyaretinden önce Lübnan Başbakanı Saad Hariri'yi ağırlayan Rusya'nın; Hariri'yi Suudi Arabistan için, Suudi Arabistan'ı da Ortadoğu için bir anahtar olarak gördüğü yorumları yapılmıştır.³⁷ Hariri, ziyaretle ilgili Rusya basınına verdiği demeçte, Lübnan'ın Rusya'dan askeri ekipman almak istediğini ve Rus firmalarının Lübnan'ın Akdeniz kıyılarında petrol arama çalışmaları için lisans almak üzere olduğunu belirtmiştir.³⁸

Rusya'nın son dönemde Lübnan sahasındaki etkinliğini arttırması ABD tarafından dikkat ve endişe ile izlenirken, bu yakınlaşma İsrail'de bir başka açıdan tartışmaya açılmıştır. Ortadoğu'daki tüm aktörlerle ilişkisini iyi tutmaya çalıştığı görülen Rusya'nın, İsrail ile de son birkaç yıldır ilişkilerinde yükselen bir ivme yakaladığı bilinmektedir. Her ne kadar bu yakınlaşma İsrail basını tarafından ilgiyle karşılansa da, cevabı zor bazı sorular sıklıkla gündeme getirilmektedir. Bunların başında, "Rusya bir sonraki savaşta kimin arkasında duracak: İsrail'in mi, yoksa Hizbullah'ın mı?"³⁹ sorusu

36 "Hariri, Putin discuss Lebanon's presidential election," An-Nahar, 1 Nisan 2016, <https://en.annahar.com/article/345808-hariri-putin-discuss-presidential-vacuum>.

37 Marianna Belenkaya, "Lebanon explores potential roles with Russia," Al-Monitor, 19 Eylül 2017, <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2017/09/lebanon-potential-roles-russia-saudi-arabia-visit-salman.html#ixzz4tAux4eTn>.

38 "Putin meets Lebanon PM Hariri in Russia visit," The New Arab, 13 Eylül 2017, <https://www.alaraby.co.uk/english/news/2017/9/13/putin-meets-lebanon-pm-hariri-in-russia-visit>.

39 Amos Harel, "Who Will Russia Back in the Next Lebanon War: Israel or Hezbollah?," Haaretz, 14 Ekim 2017, <https://www.haaretz.com/middle-east-news/who-will-russia-back-in-the-next-lebanon-war-1.5457462>.

gelmektedir. Aynı sorunun Hizbullah tarafında da sıklıkla dile getirildiği bilinmektedir. Her ne kadar Suriye sahasında Rusya ile beraber hareket etse de Hizbullah'ın, İsrail ile yakın ilişkileri sebebiyle Rusya'ya dair bazı şerhleri ve eleştirileri bulunmaktadır. Öte yandan, İsrail basını Temmuz 2006 savaşında Hizbullah'ın kullandığı Rus yapımı silahların İsrail'in savaşı kaybetmesinde oldukça etkili olduğunu gündeme taşıyarak, Rusya'nın bu konudaki vaatlerine pek güvenilemeyeceğini aktarmaktadır.

İsrail açısından, Rusya'nın Lübnan'daki varlığını tartışmalı hale getiren bir diğer mesele, petrol ve gaz arama çalışmalarıdır. İsrail, açık deniz sınırına ilişkin Lübnan'la ihtilaf yaşamaktadır ve bu ihtilaf, petrol ve gaz arama çalışmaları sırasında daha fazla gün yüzüne çıkacaktır.

Tüm bu gelişmeler ışığında Rusya'nın uzun bir dönemin ardından elde ettiği Lübnan sahasında etkin bir aktör olarak yer alma imkânını kaybetmek istemeyeceği söylenebilir. İlerleyen zamanlarda Lübnan'ı konuşurken denklemde yer alan küresel aktörler arasında Rusya'yı daha sıklıkla zikre-deceğimizi söylemek yanlış olmayacaktır.

7. Ülke Dışı Aktörlerin Çekişmesinde Son Perde: Saad Hariri'nin İstifası

Lübnan'daki dini-mezhebi çeşitlilik sebebiyle kırılmalı arz eden siyasi atmosfer, Saad Hariri'nin 4 Kasım 2017'de açıkladığı istifasıyla yeni bir sürece evrilmiştir. İstifa açıklamasını Suudi Arabistan'dan yapan Hariri, buna gerekçe olarak can güvenliğinin tehlikede olmasını göstermiştir. Hariri'nin bu açıklaması çok inandırıcı gelmemiş olmalı ki, kendi partisi (Mustakbel Partisi) bile Hariri'nin Lübnan'a dönerek istifasını kendi ülkesinde açıklaması gerektiğini belirtmiştir.⁴⁰

Hariri'nin istifa açıklamasını Suudi Arabistan'da yapması ve açıklamasında Hizbullah ve İran'ı suçlaması, söz konusu istifanın Lübnan sahnesinde etkin olan bölgesel ve küresel aktörlerin rekabetiyle doğrudan ilişkili olduğunu gözler önüne sermektedir. Bu durumda, son süreci anlamlandırabilmek ve yakın gelecekteki gelişmelere dair tahminlerde bulunabilmek için şu sorulara cevap vermek kaçınılmazdır: Hariri neden istifa etmiştir? Han-

40 “Müstakbel Hareketi'nden Hariri'ye ülkeye dön çağrısı,” Anadolu Ajansı, 9 Kasım 2017, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/mustakbel-hareketinden-haririye-ulkeye-don-ca-grisi/961351>.

gi olaylar istifa sürecine giden yolu açmıştır? Bu istifanın bölgesel/küresel gelişmelerle bir ilgisi var mıdır? Hariri kendi isteğiyle mi istifa etmiştir, yoksa Suudi Arabistan tarafından mı istifa ettirilmiştir? Hariri'nin istifasını geri almasında hangi olaylar veya aktörler etkili olmuştur?

Lübnan'da 'güçler dengesi'nin son dönemde İran lehine bozulması ve cumhurbaşkanı olarak Hizbullah'ın desteklediği adayın seçilmesi, işlerin Suudi Arabistan açısından iyi gitmediğini göstermiştir. Kendisi açısından olumsuz olan bu tabloyu değiştirerek Lübnan sahasındaki eski etkinliğini yeniden kazanmak isteyen Suudi Arabistan, ülkede müttefiki olarak gördüğü Saad Hariri'yi başbakanlığı sürecinde desteklemiştir; ülke siyasetinde kilit bir rol oynamasını istemiştir.

Ancak İran'ın ülkede her zamankinden daha fazla etkin olduğunu gören Hariri, başbakanlığı sürecinde Suudi Arabistan'a yakın dursa da, İran ve Hizbullah'la da doğrudan karşı karşıya gelmemeye çalışmıştır. Böylece Suudi Arabistan'a daha yakın olan ama İran'ı da görmezden gel(e)meyen bir 'denge politikası' gözetmiştir. Bölgesel rekabet bağlamındaki bu politikanın, küresel ilişkiler bağlamında da benzer yansımaları olmuştur. Başbakanlığı sırasında Beyaz Saray'ı ziyaret eden Hariri, kısa bir zaman sonra Rusya'ya da ziyaret ederek, bir önceki başbakanlık sürecinin(2009-2011) aksine dış politikada denge kurmaya çalışmıştır. Nitekim Hariri'nin istifa haftasında hem Suudi Arabistan Körfez İşleri Bakanı Samir el-Sebhan ile hem de İran lideri Ayetullah Ali Hamaney'in dış ilişkiler danışmanı Ali Ekber Velayeti ile görüşmesi,⁴¹ bu 'denge politikasının' bir diğer somut göstergesidir.

Trump'ın İran ve Hizbullah karşıtı sert açıklamalarını bir dizi yaptırım kararının takip etmesi, Suudi Arabistan'ı bölgesel manada daha da cesaretlendirmiştir. Bunun bir yansıması olarak, Lübnan'da Hariri'nin attığı 'ihtiyatlı' adımların Suudi Arabistan'da hayal kırıklığı yaratma ihtimali yüksektir. Arsel operasyonunda Hizbullah ile Lübnan ordusunun beraber hareket etmesi ve Cumhurbaşkanı Mişel Avn ve Başbakan Saad Hariri'nin imzasıyla Suriye'ye yeni büyükelçi atanması, Suudi Arabistan'ı rahatsız eden adımlar arasında sayılabilir. İstifanın daha önce değil de Kasım ayında olması ise, ABD'nin İran ve Hizbullah karşıtı yaptırım tasarısını kabul

41 "Velayati Meets Hariri, Says Iran 'Keen' on Lebanon's Stability," Al-Manar, 3 Kasım 2017, <https://english.almanar.com.lb/377859>.

etmesi ve Suudi Arabistan'daki yolsuzluk operasyonlarında Hariri'ye ait olan Saudi Oger şirketinin de isminin geçtiği iddiaları ile açıklanabilir. Dolayısıyla, Hariri'nin kendi kararı ile istifası yerine Suudi Arabistan tarafından istifa ettirilmesi ihtimali daha ağır basmaktadır. Hiç beklenmedik şekilde, birbirine zıt kutupları temsil eden Lübnanlı siyasal aktörlerin de Hariri'nin eğer istifa edecekse bunu ülkesine dönerek açıklaması gerektiğini ortak bir görüş olarak dile getirmeleri, bu iddiaları daha kuvvetli hale getirmektedir. Yine, Ortadoğu uzmanı Robert Fisk'in Hariri'nin istifa sürecine ilişkin kaleme aldığı yazısında paylaştığı ayrıntılar, bu kanaati teyit eder niteliktedir.⁴²

7.1. Hariri'nin İstifasına Bölgesel/Küresel Aktörlerin Tepkisi

Hariri'nin istifasına ilk tepki beklediği üzere İran'dan gelmiştir. İran Dışişleri Bakanı Sözcüsü Behram Kasımi tarafından yapılan açıklamada,⁴³ bu istifanın Ortadoğu'da tansiyonu yükseltmek amacıyla planlanan ABD-Suud-Siyonist oyunu olduğu belirtilmiştir. ABD adına Dışişleri Bakanı Rex Tillerson tarafından yapılan açıklamada ise, Saad Hariri'ye "ABD'nin güçlü bir müttefiki olarak" saygı duydukları belirtilerek, Hariri'nin istifasının desteklediği ima edilmiştir. İsrail Başbakanı Benyamin Netanyahu da, Hariri'nin istifasına ilişkin "Suriye'yi ikinci Lübnan'a çevirmeye çalışan İran'ın saldırılarına karşı önlem alınması çağrısı niteliğinde"⁴⁴ açıklamasını yaparak, Hariri'nin kararını desteklemiştir.

42 Robert Fisk, Hariri'nin 3 Kasım Cuma günü kabine toplantısı esnasında Kral Selman'ın kendisiyle görüşmek istediğini belirten bir telefon aldığını ve aynı günün akşamında uçağı Riyad'a ulaştığında Suud polisi tarafından kendisinin ve korumalarının telefonlarına el konulduğunu aktarmaktadır. 6 Kasım Pazartesi günü Hariri'nin IMF ve Dünya Bankası yetkilileri ile görüşmesi olduğunu hatırlatan Fisk, istifa açıklamasında Hariri'nin daha önce hiç kullanmadığı kelimelere yer verildiğini iddia etmektedir. Yazı için bkz: Robert Fisk, "Saad Hariri's resignation as Prime Minister of Lebanon is not all it seems," The Independent, 9 Kasım 2017, <https://www.independent.co.uk/voices/lebanon-prime-minister-saad-hariri-resignation-not-all-seems-quits-resigns-surprise-saudi-arabia-a8045636.html>.

43 "Hariri resignation, US-Saudi-Zionist plot to heighten Mideast tensions: Iran," Press TV, 4 Kasım 2017, <https://www.presstv.com/Detail/2017/11/04/540985/Iran-Lebanon-US-Saudi-Arabia-Saad-Hariri-Bahram-Qassem-resignation-prime-minister-Foreign-Ministry>.

44 "Hariri'nin istifası sonra İsrail'den İran çağrısı geldi, İran ise Suudileri işaret etti," Hürriyet, 5 Kasım 2017, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/haririnin-istifasi-sonra-israilden-iran-cagrısı-geldi-iran-ise-suudileri-isaret-etti-40634389>.

Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron ise, Hariri'nin istifasına ilişkin Suudi Arabistan'a yaptığı sürpriz ziyaret sonrasında "Hariri'nin özgür olduğunu, Suudi Arabistan'da ev hapsinde olmadığını" belirtip,⁴⁵ Lübnan'ın istikrarına vurgu yaparak 'arabulucu' rolü üstlendiği izlenimi vermiştir. Aynı görüşmede Macron'un İran'a ilişkin eleştiri dozunu yükseltmesi de yeni bir gelişme olarak yorumlanmıştır. Neticede, Fransa, Hariri'nin istifasını geri alması sürecini başarılı bir şekilde yürüterek, hem Lübnan'daki etkinlik alanını yeniden inşa etmiş hem de 'arabulucu' rolüyle Ortadoğu'daki krizlerde inisiyatif alabileceğinin sinyalini vermiştir.

Rusya'nın Suudi Arabistan'la yakın dönemde gelişen ilişkileri sebebiyle, Moskova'nın Hariri'nin istifasına ilişkin açıklaması en fazla merak edilen açıklamalardan biri olmuştur. Rusya'nın Lübnan Büyükelçisi Aleksandr Zaspikin, Lübnan'da yaşanan siyasi belirsizliği Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne (BMGK) götürebileceklerini söylerken, "Suudi Arabistan, Lübnan'da kurulacak yeni hükümete Hizbullah'ın dâhil edilmemesini istedi. Bu talep, Lübnan'ın içişlerine doğrudan müdahale anlamına gelmiyor mu? Suudi Arabistan'ın bu tutumu, Hizbullah'ın Lübnan hükümetindeki varlığının önemini artırıyor" ifadelerini kullanmıştır.⁴⁶

Son tahlilde; Hariri'nin istifasına gelen tepkilerde, Lübnan denkleminin bölgesel/küresel taraflarının geleneksel pozisyonlarını sürdürdükleri görülmektedir. Açıklamalarda Fransa'nın, ABD-İsrail-Suudi Arabistan tepkisine yakın durduğu; Rusya'nın ise İran'a destek verir nitelikte ifadelere yer verdiği ortaya çıkmaktadır.

7.2. Hariri'nin İstifası Sonrası Muhtemel Senaryolar Nelerdi; İstifanın Geri Alınmasının Etkisi Nasıl Oldu?

Saad Hariri'nin istifası ile ne amaçlandığı ve sonrasında neler yaşanabileceğine dair 3 tahmin öne sürülmüştür:

a) Siyasi İstikrarsızlık: Hariri'nin istifasının ardından en muhtemel senaryoların başında 'siyasi kaos' gelmiştir. Siyasal istikrarsızlığın, ekonomik

45 "Fransa Cumhurbaşkanı Macron'dan Riyad'a sürpriz Lübnan krizi ziyareti," Hürriyet, 10 Kasım 2017, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/fransa-cumhurbaskani-macron-dan-riyada-surpriz-lubnan-krizi-ziyareti-40640189>.

46 "Rusya'nın Lübnan Büyükelçisi Zaspikin: Lübnan'daki durumu BMGK'ya götürebiliriz," Sputnik Türkiye, 10 Kasım 2017, <https://tr.sputniknews.com/rusya/201711101030943747-rusya-lubnan-buyukelcisi-zaspikin-bmgk/>.

ve sosyal istikrarsızlığı beraberinde getireceği hesaba katılarak, istifanın fatura edileceği adrese göre bu sürecin kimin faydasına/zararına olacağına dair öngörülerde bulunulmuştur. Hariri, istifa açıklamasında Hizbullah ve İran'ı istikrarsızlığın sebebi olarak öne sürerken, Lübnan siyasi aktörlerinin açıklamalarında Suudi Arabistan'ın bu sürecin sorumlusu olduğu kanaatinin öne çıktığı görülmüştür. Nitekim Lübnanlı tüm taraflar konuya ilişkin açıklama yaparken, Suudi Arabistan'a Hariri'yi serbest bırakma çağrısı yapmışlardır. Bu çağrılara kayıtsız kalamayan Suudi Arabistan, Fransa'nın arabuluculuğunda Hariri'nin ülkesine dönerek istifasını geri almasına razı olmuştur. Böylece Hizbullah'ın onayı olmadan Suudi Arabistan'ın istediği yeni bir Sünni başbakanın⁴⁷ seçilmesi ihtimalinin neredeyse imkânsız hale geldiği bir kez daha görülmüştür.

Öte yandan, en son 2009 yılında yapılan Lübnan genel seçimlerinin, Mayıs 2018'te gerçekleştirilmesi planlanmaktadır. Lübnan'da uzun süreli tartışmalar sonucunda kabul edilen 'nispi temsil esaslı seçim sistemi', ilk defa Mayıs ayındaki seçimlerde uygulanacaktır. Seçim sistemindeki bu değişikliğin Hizbullah ve müttefiklerine mecliste daha fazla sandalye kazandırması beklenmektedir. Hariri'nin istifasıyla gündeme gelen siyasi istikrarsızlık sürecinde, nispi temsil sisteminin tekrar sorgulanmaya açılma ihtimali, Suudi Arabistan'ın -doğrudan siyaset sahnesinden uzaklaştırmasa da- Hizbullah'ın var olan gücünü azaltmasına imkân tanıyacağı yorumları yapılmıştır. Ancak Hariri'nin istifasını geri almasıyla, genel seçimlerin planlandığı tarihte ve sistemde yapılacağı duyurulmuştur.

b) İç Çatışma Riski: Hariri'nin istifasıyla yaşanan boşluğun bir iç savaşı tetikleme ihtimali de gündeme getirilmiştir. Ancak, Hizbullah'ın Lübnan'daki tartışmasız askeri gücü ve diğer grupların askeri bakımdan eşdeğer bir güce sahip olmamaları, iç savaşta yaşanan acıları kolektif hafızasında hala taşıyan Lübnan toplumu ve siyasi aktörlerinin böyle bir çatışma sürecinin oluşmasına izin vermeyeceği ihtimalinin ağır basmasına yol açmıştır. Nitekim bu süreçte iç çatışmaya kapı aralayacak herhangi bir gelişme de yaşanmamıştır.

c) Askeri Müdahale İhtimali: İran ve Hizbullah karşıtı söylemin yoğunlaştığı bir vasatta, Hizbullah'a yönelik askeri bir müdahale seçeneğinin

47 Taif Anlaşması gereği; Cumhurbaşkanı Hristiyan, Başbakan Sünni, Meclis Başkanı Şii olmalıdır.

konusulması Hariri'nin istifa süreciyle birlikte tekrar gündeme gelmiştir. Suudi Arabistan ve bazı Körfez ülkelerinin, istifa sürecinde vatandaşlarına “Lübnan’ı terk edin”⁴⁸ çağrısı yapması ve İsrail’den gelen ilk açıklamaların tonunun sert olması, ilk bakışta bu ihtimalin kuvvetli olduğu izlenimi vermiştir. Hizbullah lideri Hasan Nasrallah’ın “Suudiler, İsrail’den Lübnan’a saldırmasını istedi”⁴⁹ açıklaması da bu ihtimali güçlendirmiştir. Obama döneminde ABD’nin Tel Aviv Büyükelçiliği görevini yapan Daniel Shapiro da Haaretz Gazetesi’nde yayımlanan makalesinde “Suudi Arabistan, İsrail’i Hizbullah’la savaşa mı itiyor?”⁵⁰ diye sormuştur.

Ancak Lübnan üzerine çalışan bazı analistler; Hizbullah’a yönelik askeri müdahale seçeneğinin ABD, İsrail ve Suudi Arabistan’ın ‘nihai hedefi’ olduğunu söyleyebilmek mümkün iken, henüz 2006 savaşında yaşadığı yenilginin şokunu atlatamayan İsrail’in Hariri’nin istifası sonrası böyle bir adım atacağını öngörmenin pek olası olmadığını belirtmişlerdir. Neticede, bu tarz söylentiler medyada kısa süreli olarak gündeme gelse de, Hariri’nin istifasını geri almasıyla bu ihtimal de -şimdilik- devre dışı kalmıştır.

Hariri’nin tekrar başbakanlık koltuğuna oturmasına rağmen; yukarıda zikrettiğimiz üç seçenek arasından ‘siyasi istikrarsızlık’ seçeneğinin Lübnan’ın geleceği açısından kuvvetli bir ihtimal olarak yerini muhafaza ettiğini söyleyebiliriz. Hariri’nin, istifasını geri almasının ardından, 2012 yılında Baabda Deklarasyonu bağlamında gündeme gelen ‘ tarafların bölgesel çatışmalardan uzak kalması’ prensibini Hizbullah’a tüm taraflar üzerinden hatırlatması, ülkeyi yeni siyasi çalkantıların beklediğine işaret etmektedir. Yine, son günlerde gündeme gelen ‘bazı Hıristiyan askerlere dair kıdem yükseltme tartışmasında 8 Mart bloğunun bileşenlerinden Emel Hareketi lideri Nebih Berri ile Özgür Yurtseverler Hareketi lideri Mişel Avn’ın ‘Maliye Bakanı’nın imzası’⁵¹ bağlamında karşı karşıya gelmesi Lübnan’ın kırılğan siyasi yapısını ortaya koymaktadır. Taif Anlaşması ge-

48 “Suudi Arabistan: Lübnan’ı hemen terk edin,” Yeni Şafak, 9 Kasım 2017, <https://www.yenisafak.com/dunya/suudi-arabistan-lubnani-hemen-terk-edin-2808876>.

49 “Nasrullah: Suudiler, İsrail’den Lübnan’a saldırmasını istedi,” Yakın Doğu Haber, 10 Kasım 2017, <http://ydh.com.tr/mobil/haber.php?id=15484>.

50 Daniel B. Shapiro, “Is Saudi Arabia Pushing Israel Into War With Hezbollah and Iran?,” Haaretz, 7 Kasım 2017, <https://www.haaretz.com/middle-east-news/is-saudi-arabia-pushing-israel-into-war-with-hezbollah-and-iran-1.5463069>.

51 “Tensions between Aoun and Berri over officers decree simmer,” An-Nahar, 26 Aralık 2017, <https://en.annahar.com/article/720781-tensions-between-aoun-and-berri-over-officers-decree-simmer>.

reği önemli kararların altında sadece Hristiyan Cumhurbaşkanı ve Sünni Başbakanın imzasının olmasına itiraz eden Emel Hareketi, Şiilerin de Maliye Bakanlığı üzerinden imza yetkisinin olması gerektiğini savunarak⁵² ‘kıdem meselesi’ gibi güncel bir tartışma üzerinden Lübnan siyasal yapısını temelinden sorgulayan bir sürecin fitilini ateşlemiştir. Bu örnek bile, Lübnanlı siyasal aktörlerin kırılğan atmosferi dengede tutmakta ne derece zorlandığını/zorlanacağını göstermeye başlı başına yetecektir.

8. Sonuç

Sosyal ve siyasal yapısı kırılğanlık arz eden Lübnan, bağımsızlığını el ettiği günden bu yana bölgesel ve küresel aktörlerin etki alanında kalmıştır. Lübnan gerçeğini göz önüne aldığımızda, ülke dışı aktörlerin müdahalelerinin engelleneceği bir siyasal sürecin pek de kolay olmadığını söylememiz gerekmektedir. Cumhurbaşkanlığı krizi ve yakın zamanda yaşanan Başbakan Saad Hariri’nin istifası meselesi bu tespiti doğrular niteliktedir.

Trump yönetimiyle birlikte ABD’nin İran ve Hizbullah’ı ‘en öncelikli konu’ olarak görmesi, Lübnan’da tansiyonun her geçen gün daha da artacağını işareti olarak okunmalıdır. Lübnan’da yoğun bir siyasi istikrar-sızlığı görebileceğimiz gibi, ülkeye yönelik dolaylı bir askeri müdahalenin eşliğinde de olabiliriz. ‘Rasyonel’ açıklama ve tahminlerin zor olduğu Lübnan’a ‘Küçük Ortadoğu’ denmesi de bu seçeneklerin her birinin kendi bağlamında eşit olasılıklar olarak görülmesi sebebiyledir.

Saad Hariri’nin istifasını geri alması sonrası Lübnan’ın nereye evrileceği sorusunun cevabı, Mayıs 2018’teki seçim sürecine kadar Lübnan’ı ne tür gelişmelerin beklediğiyle doğrudan ilişkilidir. Hariri’nin ülkesine geri dönmesinin ardından şekillenen iç siyasete dair gündem maddeleri, yakın zamanda Lübnan’da tekrar önemli gelişmelere tanıklık edeceğimizin habercisidir.

Kaynakça

Ahronheim, Anna. “Israel’s Defense Minister: Lebanon’s army ‘an integral part’ of Hezbollah,” The Jerusalem Post, 10 Ekim 2017.

52 Şiilerin imza yetkisi bağlamındaki iddialarına ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz: Are Knudsen ve Michael Kerr, Lebanon: After the Cedar Revolution, (Oxford University Press, Londra: 2012), 39-59.

Belenkaya, Marianna. "Lebanon explores potential roles with Russia," *Al-Monitor*, 19 Eylül 2017.

Blanford, Nicholas. "Cuts to US aid will affect support to Lebanese army," *The Arab Weekly*, 25 Haziran 2017.

Fisk, Robert. "Saad Hariri's resignation as Prime Minister of Lebanon is not all it seems," *The Independent*, 9 Kasım 2017.

Ghaddar, Hanin. "Are Shia Dynamics in Iraq and Lebanon Turning Against Iran?," *The Washington Institute*, 5 Ekim 2017.

Harel, Amos. "Who Will Russia Back in the Next Lebanon War: Israel or Hezbollah?," *Haaretz*, 14 Ekim 2017.

Knudsen, Are ve Michael Kerr. *Lebanon: After the Cedar Revolution*, Londra: Oxford University Press, 2012.

Macaron, Joe. "Aoun in Riyadh: A Test for Lebanon's Foreign Policy," *Arab Center Washington DC*, 25 Ocak 2017.

Macaron, Joe. "Will US, Saudi Pressure Deter Hezbollah in Lebanon?," *Arab Center Washington DC*, 12 Ekim 2017.

Majidyar, Ahmad. "Iran Steps up Efforts to Expand Its Influence in Lebanon," *Middle East Institute*, 9 Ocak 2017.

Ros-Lehtinen, Ileana. "U.S. Policy in Lebanon Must Scale Back Hezbollah, Iranian Influence and Promote Security, Stability and Prosperity," *Ros-Lehtinen's Media Center*, 11 Ekim 2017.

Saoud, Dalal. "A Saudi-Iranian tug of war over Lebanon," *The Arab Weekly*, 11 Aralık 2016.

Shapiro, Daniel B. "Is Saudi Arabia Pushing Israel Into War With Hezbollah and Iran?," *Haaretz*, 7 Kasım 2017.

İnternet Kaynakları

"30 aylık kriz çözüldü: Lübnan'da Cumhurbaşkanı seçildi," *Yeni Şafak*, 30 Ekim 2016.

"ABD'den Hizbullah'a yönelik yeni yaptırımlar geldi," *CNN Türk*, 26 Ekim 2017.

"ABD'nin BM temsilcisi Nikki Haley: BM barış gücünün Lübnan komutanı Hizbullah'ın silah kaçakçılığına göz yumuyor," *Star*, 26 Ağustos 2017.

“Arab League declares Hezbollah a ‘terrorist’ organisation,” Middle East Eye, 11 Mart 2016.

“Arap Birliği’nden İnan’a kınama,” Al Jazeera Türk, 10 Ocak 2016.

“Briefing On U.S. Efforts to Counter Hizballah,” U.S. Department of State, 10 Ekim 2017.

“Donald Trump’s Saudi Arabia speech: eight key points,” The Telegraph, 21 Mayıs 2017.

“Finally Lebanon PM announces the formation of his new 30 member cabinet,” Ya Libnan, 19 Aralık 2016.

“Fransa Cumhurbaşkanı Macron’dan Riyad’a sürpriz Lübnan krizi ziyareti,” Hürriyet, 10 Kasım 2017.

“Geagea, Gemayel meet with Saudi Arabian crown prince,” The Daily Star, 28 Eylül 2017.

“Hariri resignation, US-Saudi-Zionist plot to heighten Mideast tensions: Iran,” Press TV, 4 Kasım 2017.

“Hariri, Putin discuss Lebanon’s presidential election,” An-Nahar, 1 Nisan 2016.

“Hariri’nin istifası sonra İsrail’den İnan çağrısı geldi, İnan ise Suudileri işareti etti,” Hürriyet, 5 Kasım 2017.

“Hezbollah, Syria army launch attack on Lebanon border,” Al Jazeera International, 22 Temmuz 2017.

“Iran FM, new Lebanon president meet in Beirut,” Press TV, 7 Kasım 2016.

“Iranian Protesters Attack Saudi Embassy After Prominent Shiite Cleric Executed,” Huffington Post, 2 Ocak 2016.

“Körfez İşbirliği Konseyi Hizbullah’ı terör örgütü ilan etti,” NTV, 2 Mart 2016.

“Kuwait, Qatar join GCC allies in Lebanon travel warning,” Al Jazeera International, 24 Şubat 2016.

“Lebanese PM Hariri resigns, stresses ‘Iran’s hands will be cut off,’” Al Arabiya, 4 Kasım 2017.

“Lebanese army gets two A-29 light-attack aircraft from U.S.,” Reuters, 31 Ekim 2017.

“Lebanon’s Aoun visits Riyadh to mend Saudi fences,” Middle East Eye, 9 Ocak 2017.

“Müstakbel Hareketi’nden Hariri’ye ülkeye dön çağrısı,” Anadolu Ajansı, 9 Kasım 2017.

“Nasrullah: Suudiler, İsrail’den Lübnan’a saldırmasını istedi,” Yakın Doğu Haber, 10 Kasım 2017.

“Putin meets Lebanon PM Hariri in Russia visit,” TheNewArab, 13 Eylül 2017.

“Russia, Lebanon ink energy cooperation deal,” The BRICS Post, 11 Ekim 2013.

“Rusya’nın Lübnan Büyükelçisi Zaspikin: Lübnan’daki durumu BMGK’ya götürebiliriz,” Sputnik Türkiye, 10 Kasım 2017.

“Saudi Arabia cancels \$4bn in aid for Lebanon army over Hezbollah,” Middle East Eye, 19 Şubat 2016.

“Saudi minister slams Hezbollah as ‘party of Satan,’” Arab news, 6 Eylül 2017.

“Saudi unblocks military aid to Lebanon: Lebanese sources,” Middle East Eye, 10 Ocak 2017.

“Sheikh Nimr al-Nimr: Saudi Arabia executes top Shia cleric,” BBC, 2 Ocak 2016.

“Suudi Arabistan, ‘Hizbullah lideri Haşim Safiyyuddin’i” kara listeye aldı,” Hürriyet, 20 Mayıs 2017.

“Suudi Arabistan: Lübnan’ı hemen terk edin,” Yeni Şafak, 9 Kasım 2017.

“Tensions between Aoun and Berri over officers decree simmer,” An-Nahar, 26 Aralık 2017.

“Trump: Obama gerekeni yapsaydı, Suriye’de ne İran ne Rusya olurdu,” Sputnik Türkiye, 26 Temmuz 2017.

“U.S. Presses Saudi Arabia Not to Further Punish Lebanon Economically,” The Wall Street Journal, 8 Mart 2016.

“U.S. steps up pressure on Hezbollah, offers reward for two operatives,” Reuters, 10 Ekim 2016.

“Velayati Meets Hariri, Says Iran ‘Keen’ on Lebanon’s Stability,” Al-Manar, 3 Kasım 2017.